

pozornost posvetiti osnovnemu izhodišču, ki nam bo služilo kot baza za primerjavo najraznovrstnejših pokazateljev, v katerih se kažejo razvojne stopnje in težnje našega kmetijstva.

Dr. M. Jeršič objavlja krajši prispevek z naslovom *Vpliv odprtosti meje na prostorsko mobilnost prebivalstva Koroške in SR Slovenije* (str. 54 do 59). V njem nam podaja analizo čezmejnega cestnega potniškega prometa, v kateri ugotavlja, da se je ta v zadnjih osmih letih (1960—1967) povečal 25-krat. Iz razčlenitve podatkov se nazorno pokaže, kako pomembni so za prehod državne meje različni prazniki: bodisi državni bodisi cerkveni. Pa tudi razne prireditve (npr. dunajska drsalna revija na ledu v Celovcu) v mnogočem prispevajo, da naše prebivalstvo »masovno« obiskuje sosednje deželno središče — Celovec (prim. tabela 2 in podatke za februar 1967. leta).

Sklepni prispevek v geografsko-socialnem delu zbornika je napisal dr. V. Klemenčič, glavni urednik publikacije. Prispevek ima naslov *Spreminjanje gospodarske in socialne strukture in narodnostni problemi Slovencev na Južnem Koroškem* (str. 60—69). Razdeljen je v dve poglavji. V prvem prikazuje družbeno-gospodarski razvoj Južne Koroške, katerega je orisal s karakterističnimi potezami razvoja kmetijstva, industrije, turizma in prometa. V drugem delu članka pa so prikazani učinki socialnega in gospodarskega razvoja na nacionalne razmere Slovencev na Koroškem. Prinaša nam nazoren prikaz razkroja klasične agrarne strukture in uveljavitev industrijske družbe. Ta proces je na Južnem Koroškem potekal v treh glavnih fazah, ki jih je avtor razmejil s popisi prebivalstva. V prvi fazi (1921—1954) so že izrazite meje med podeželjem in mestu; domače (slovensko) prebivalstvo, ki se želi zaposliti izven kmetijstva, se izseljuje, zato se število ljudi manjša. Za drugo fazo (1954—1951) je značilna emigracija slovenskega življa, istočasno pa se uveljavlja priseljevanje Nemcev, ki se zaposlujejo ali v industriji ali v turizmu. Za to obdobje je značilna depopulacija slovenskih predelov. Tretja faza razkroja agrarne družbene strukture in dokončna uveljavitev industrijske družbe se začne po letu 1951, ko dobijo industrija, turizem, promet in komercializirano kmetijstvo povsem nove razsežnosti. Skozi vsebino celotnega prispevka se vidi, da je pisec zelo dobro seznanjen s sodobnimi procesi in problematiko na Koroškem.

To je v kratkem vsebina geografsko-socialnega dela zbornika »Koroška in koroški Slovenci. Zanimivi in za vsakogar izredno dragoceni so v zborniku še drugi prispevki bodisi v zgodovinskem bodisi v jezikovno-literarnem delu, ki nam dajejo dokaj zaokroženo podobo o Koroški. Ob sklepu pa se mi zdi potrebno zapisati še to-le vprašanje: zakaj je prvi del zbornika označen z nazivom »geografsko-socialni del«, čeprav njegova vsebina bolj ustreza le posameznim izsekom geografije? Celovita socialna problematika Koroške v prispevkih ni prikazana, vsaj ne v smislu opredelitve socialne geografije, kakor jo zastavljajo nemški (münchenski) geografi. Prepričan pa sem tudi, da za kompleksnejši geografski prikaz Južne Koroške le manjkajo še nekateri prispevki, ki bi nam osvetlili naselja in še posebej mesta in industrijska središča, prometno ožilje, turizem. Prav tako v zborniku pogrešam prispevek o etnografski podobi Koroške (dr. P. Zablatnik sicer piše o Narodopisju in koroških Slovencih, str. 281—288). Kljub navedenim pomislekom pa je knjiga »Koroška in koroški Slovenci« vendar zelo koristno delo, ki nas obsežno in z različnih zornih kotov seznanja s tem delom slovenskega ozemlja.

Milan Natek

Marjan Mušič, Arhitektura slovenskega kozolca. Cankarjeva založba, Ljubljana 1970, 172 strani.

Stirideset let po Melikovi monografiji »Kozolec na Slovenskem« smo dobili novo delo, ki z arhitektonskega vidika osvetljuje to tako samoniklo obliko gospodarskega poslopja, ki nas spremlja po pretežni večini slovenskega etničnega ozemlja. Čeprav bi morda po naslovu sodili, da knjiga za geografa ni pomembna, pa kasneje, ko z natančnostjo prelistamo to repre-

zentativno in okusno opremljeno delo, dobimo o njej povsem drugačno mnenje. Saj njena vsebina precej presega samo »arhitekturo«¹ kozolcev.

Avtor nas v prvem delu knjige seznanja s tipi in funkcijami kozolcev, z njihovo velikostjo, z gradbenim materialom in njegovo obdelavo, s termini za posamezne (konstrukcijske) dele kozolca kakor tudi z njegovo razširjenostjo na slovenskem ozemlju. Povsem se strinjamo s piscem, ko pravi, da je kozolec neokrnjen spomenik slovenskega ljudskega stavbarstva, ki je namenjen kmečkemu gospodarstvu. Prav tako se mi zdi izredno pomembna ugotovitev, da je funkcionalno-tipološka razvrstitev kozolcev najustreznejše izhodišče, ki nam pojasnjuje njihove posamezne značilne oblike in vsaj delno osvetljuje njihov nastanek in razvoj (str. 11).

Po prvi svetovni vojni so začele sodobnejše oblike gradbenega materiala izpodrivati les, ki je bil dotlej glavni in izključni nosilec konstrukcijskih oblik našega kozolca. Toda že v letih po drugi svetovni vojni so bili kozolci zaradi najrazličnejših arondacij in drugih razlogov zapisani počasnemu izumiranju. Nekateri so v njih videvali tudi simbol preživelih oblik kmetijstva, simbol nazadnjaštva in trmoglavega upiranja preobrazbi našega podeželja. Ob vsem tem pa smo vse prepogosteje pozabljali, da je kozolec nepogrešljivi in sestavni del slovenske pokrajine.

V drugem delu knjige je prikazana in razčlenjena vključenost oziroma harmonična vraščenost kozolcev v naselbinski prostor. Položaj kozolcev je odvisen od oblike tal, zemljiške razdelitve in od zahtev, ki jih narekuje njegov namen. Za to predstavitev je pisec izbral pet, morda res najbolj tipičnih skupin razvrstitve kozolcev na Slovenskem. Prikaže nam strogo kompozicijo kozolcev ob naselju Medno pri Ljubljani, kozolce na Sorškem polju, ki so brez pravega reda razpostavljeni po polju, pa studorsko skupino stogov, kjer prevladuje zemljiška razdelitev na delce. Prav zanimiva je skupina kozolcev na robu terase ob Velikem Orehku pod Gorjanci ali pa arhaične oblike različnih tipov kozolcev v Posavskem hribovju — v Gabrju pri Jančah.

Izredno dragocen in zanimiv je tretji del knjige. V njem se namreč tudi Mušič ustavlja ob vprašanju izvora in razvoja našega kozolca. Potek razvoja enojnega kozolca gre v ravni vrsti: od v zemlji zapičenih ostrvi in na njihovih okleščenih vejah v vodoravni legi počivajočih mladik, do končne oblike kozolca s streho, ki je pravzaprav doma le pri nas na Slovenskem. Vmesne razvojne stopnje tega kozolca najdemo še drugje po Evropi (gl. str. 163). Bolj nejasen je izvor vezanega kozolca, ki je slovenska posebnost in sega še preko naših narodnostnih meja, pretežno na območja, kjer je nemški živelj asimiliral slovenskega. V vezanem kozolcu se kažejo že izboljšane gospodarske in socialne razmere slovenskega kmeta. Konstrukcijsko načelo vezanega kozolca je že nakazano v podu ali v skednju (str. 163—164). In prav iz tega avtor izvaja misel, da je izhodišče razvojne poti vezanega kozolca v skednju ali podu, ki je dobil izpopolnitev v enojnem stegnjenem kozolcu, zaključil pa se je v povsem razviti obliki vezanega kozolca (str. 165). To je povsem nova predpostavka, ki se bistveno razlikuje od naše dosedanje predstave o razvojni poti našega kozolca.

Knjiga je opremljena z izredno lepimi in bogatimi fotografijami, risbami in skicami ter situacijskimi načrti. Tudi po tej plati predstavlja lep dosežek naše tiskarniške zmogljivosti. Celoten tekst je preveden na angleški jezik. In prav to knjigi omogoča, da bo njena tehtna misel lahko prodrla izven naših meja.

Milan Natek

Boris Gaberščik, 25 Jahre Stadtentwicklung Ljubljana. Berichte zur Raumforschung und Raumplanung, Wien, J. 13, H. 2, 1969, str. 17—28.

Gre za odlomek iz disertacije Borisa Gaberščika, ki jo je avtor branil leta 1968 na dunajski visoki tehniški šoli pod naslovom »Razvoj mesta Ljubljane s posebnim ozirom na prometni položaj«. Gaberščik v tem krajšem odlomku, na 12 straneh, prikazuje mestni gradbeni in urbanistični razvoj od prvega urbanističnega natečaja, ki ga je razpisala mestna uprava l. 1940, do